Nyíregyháza a századelőn

zhetőbbé váljon. Az új mplom felszentelése án, 1904 decemberében zdik lebontani a régit, 1905 márciusára már a lyét is elegyengették.

A kép előterében lát- tó sátrak körül zajlott a pipiac. A városháza két rkán állt egy-egy nagy, ngeres alakú, süveges tejű hirdetőoszlop, me- eknek belsejében tar- tták szerszámaikat az caseprők.

A városháza mögött lát- hatjuk az 1892-ben épí- tett megyeházát.

Külön figyelmet érde- mel a kép jobb szélén ál- ló földszintes üzletsor, melynek egyikében mű- ködött az 1862-ben alapí- tott Nyíregyházi Taka- rékpénztár Egyesület. Az intézet szépen gyarapo- dott, lassan megvásárolta és hasznosította az ott lé- vő 17 bolthelyiséget. A millennium idején indult el egy mozgalom a város- ban, hogy ezt az ütött- kopott boltdzsungelt le kellene bontani, s egy szép, mutatós székházat építhetne a Takarékpénz- tár Egyesület. A döntésre azonban jó tíz évet várni kellett, csak 1910-ben je- lentették be a bontást. Ez- után viszont bámulatos gyorsasággal indult meg a Takarékpalota építése, s 1912-ben új, szép épület- tel gazdagodott a város.

Bene János

A legelső magyar nyelvű diploma gazdája

A jogászkövet

nadára, ahogy azt maga *Bay Ferenc* megírja egy család- örténeti tanulmányában.

Ez a *Bay Ferenc* nemcsak öldbirtokos volt, hanem jo- gi végzettségű Szabolcs me- gyei tisztviselő és jótollú jog- udományi szakíró is. Ám mindezekről már *Szinnyei József* nagybecsű munkája ájékoztat bennünket (Ma- gyar Írók élete és művei I— XIV. Bp. 1891—1914).

E forrás szerint a tanulmá- nyait befejező *Bay Ferenc* 837 őszén ügyvédi vizsgát ett, és ennek igazolására apta meg azt a nevezetes egelső magyar nyelvű okle- velet.

A következő évben már hi- atalt is vállal Szabolcs me- gyében: megyei alügyész esz, majd 1841-ben megyei első aljegyző. És ettől kezdve fokozatosan emelkedik a ranglétrán. 1844-ben már Szabolcs megyei főjegyzővé nevezik ki, de ugyanakkor megválasztják a megye követének is, s így ettől kezdve ő képviseli Szabolcs megyét az országgyűlésen.

Noha igazoló adatok nem kerültek elő, mégis úgy lát- szik, hogy a forradalmat és szabadságharcot kompromit- tálás nélkül vészelte át. Csak ezzel magyarázható, hogy *Zichy Ferenc* országos főbiz- tos már 1849-ben Szabolcs megye alispánjává és megyei főnökévé nevezte ki. Ebbeli tisztségét 1853-ig ideiglenesen látta el. Különösen fon- tos szerepet töltött be 1856- tól. Mint megyei jegyző, az úrbéri perek és törvényszé- kek állandó előadója volt. Mikor aztán ezeket az úrbéri székeket 1861-ben feloszlat- ták, Bay Ferenc nyugalomba is vonult. Hazatért nyírma- dai birtokára, s ettől fogva gazdálkodott.

Irodalmi munkásságának első terméke egy hely és év nélkül megjelent rendsza- bály-gyűjtemény, mely a kor stílusának és gyakorlatának megfelelően ezt a terjengős címet viselte: *1846-ik év feb- ruárius 23-án s.t.k. napokon Nagy-Kállóban tartott közgyűlésben kinyomatni rendelt megyei tisztségviselőséget ér- deklő rendszabályok.*

Kisebb-nagyobb jogtudo- mányi cikkei 1859—62 között a *Törvényszéki Csarnok*-ban jelentek meg. De tudunk két korábbi önálló kötetének a közzétételéről is. Mindkettő Debrecenben látott napvilá- got 1856-ban. Az egyik az *Úrbéri rendező perek termé- szetének vázlata*, a másik *A birtokrendezési perek termé- szetének rövid vázlata* címet viseli. Utolsó munkájában a geneaológia felé fordul ér- deklődése, saját családja törté- netét dolgozza fel a már elő- rébb is megemlített tanulmá- nyában. *A ludányi Bay csa- lád leszármazásához* címen (Turul, 1891. évf.).

Első magyar nyelvű diplo- májával *Bay Ferenc* alakja egyedülállónak számíthatna megyénk helytörténeti iro- dalmában, jogtudományi írá- saival pedig egyik színfoltja lehetne irodalmi hagyomá- nyainknak. Kár, hogy *Szinny- nyei József* óta senki sem tett említést róla, s neve a lexikonokból és monográfiák- ból is kimaradt.

Balogh László

Honismeret, nemzettudat

Jövőnk a múltban gyökerezik

Kemény Zsigmond írót egyesek Széchenyihez hasonlítják, mint kora legjelesebb nemzetiségi politikusát. A magyarság feladatát ő annak az indusnak a bölcsességéhez akarta igazítani, aki a dzsungel lángba borulásakor nem ijed meg, noha annak közepén él, hanem — amíg van ideje — tisztává takarít egy jókora kört, ahová a pusztítás nem férhet be.

Öt napon keresztül valamilyen ehhez hasonló munka folyt a *16. Országos Honismereti Akadémián Tatán*, ahová az ismert honismereti vezetők mellett számos új résztvevő (többen határainkon kívülről) is érkezett. A nemzet kultúráját ápolni, építeni akarók, a különböző egyházak papjai, képviselői. *Nyitás volt ez már maga is nemzeti önismeretünk tanításában.* Az előadók pedig a jelen leginkább válaszra váró kérdéseink új megközelítését adták.

Milyen új, válaszra váró fogalmak adódtak? Például: kit vagy mit tartunk egy nemzetnek? A történelmileg kialakult fogalmak mára miként használhatók?

A franciák a forradalmuk győzelme után az országhatárt választották ebben is határnak, ezen belül nyelv és igazgatás, kultúra és történettudat csak a francia maradhatott. Mára ez kevésbé ismert, de aki a mai Franciaországgal ismerkedik, így is felfedezheti, hogyan őrzi *provance*-iságát a délen élő, hogyan nem titkolja a *bretagne*-i, hogy ő eredetileg más nép fia, s mégis mindkettő a *francia nemzet* tagja.

Más volt a helyzet a múlt században nemzetté kovácsolódó német tartományokban. Itt a *nyelv* vált kohéziós erővé. Ma a magyarság számára egyik sem ad igazi támaszt, két nagyon fontos — szintén történelmileg meghatározott — okból. A magyarság a trianoni békeszerződés következtében elvesztette a magyar etnikumának egyharmadát, az ország határain túlra *nem saját akaratukból* kerültek milliók! Annak ellenére, hogy ma etnikailag tulajdonképpen egységes az ország, történelmünk bizonyítja, hány kisebb népcsoporttal, nemzetiséggel, majd később nemzetté növekedő kisebbséggel élt együtt a magyarság, akik közül számosan választották nemzetükké a magyart. Közülük többen e nemzet keretei között fejleszthették ki irodalmi nyelvüket.

A történettudomány a múlt században még tudott a fenti fogalmakkal dolgozni, a 20. századi események azonban olyan *„szellemi tatárjárást"* hoztak — idézem *Pozsgay Imre* megállapítását — amely egy másik trianoni veszteséggel ért fel. Tudomásul kell venni, hogy hol van a helyünk Európában, milyen veszteségek értek bennünket, de a *veszteségeinket nem kell szeretnünk*. Egy-egy sértődöttség, egy-egy hisztériává fokozott kampány tömegeket szervezhet, amit ideig-óráig fel lehet használni, de ez a tömeg *nem érez tetteiért felelősséget*. Ahhoz pedig, hogy egy nép felelőssége tudatában döntsön, éljen, ahhoz *ismernie kell* — jól és igazán — saját magát.

Az *önismeret* így vált napjaink legfontosabb feladatává. Szükséges történelmünk fehér foltjainak, valamint sablonos, túlságosan általános fogalmakkal jelzett eseményeinek a megismerése. El kell fogadtatni, hogy azok, akik a magyarság kultúrájához és a kultúrán most a legtágabban értelmezett fogalmat értsük — bármit hozzátettek, fennmaradásáért tevékenykedtek, vagy ma is ápolják, azok *joggal választhatják nemzetüknek a magyart*. Tudnunk kell viszont, hogy egy nemzet tagjai között élve a más kultúrát, nyelvet és életmódot folytató nemzetiség is *történelmi képződmény*, amelyik az idők folyamán önálló múltat mondhat magáénak. Több száz évvel kiválása után már nem feltétlenül az anyanemzet történelme, hanem *saját múltja*, hovatartozásának alakulása, új környezetben kifejlődő népszokásai kezdik izgatni, azaz a nemzetiségek történelmi tudatában — ahogy egy résztvevő megfogalmazta — egyszerre jelenik meg, hogy például ő német származású, de magyarországi német, ezért a tankönyvében nem azt szeretné olvasni csak, hogy milyen a berlini karácsony, hanem azt is, hogy hogyan ünnepelték ezt Baja környékén az ősei.

Pontosabban fogalmazott *Schweitzer József* professzor, aki arról szólt, hogy a zsidóság történetében meg kell különböztetni azt a korszakot, amikor éltek az ország területén *zsidók* és amikor már *magyar zsidók* éltek itt. A minőségi változást a kapitalizálódó, azaz 1848 óta íródott történelem bizonyítja.

Nagyon gazdag példatár áll a rendelkezésünkre, aminek megismerése és feltárása ezért szükségszerű, hogy tudjuk: *nem kell bűntudattal tekintenünk sem múltunk, sem a jövőt tervező elképzeléseink miatt Közép-Kelet-Európa népeinek szemébe.* Most terveznek új nemzetiségi törvényt a jogalkotóink, s az első is a mi parlamentünkben hangzott el a múlt században, ami — ha közvetlenül érvényesült is — kora leghaladóbb elképzeléseit tartalmazta. Szabolcsban helyi példát hozhatunk arra a türelemre, amely a más nemzethez tartozók, a más felekezetűek tiszteletét példázza.

Benda Kálmán professzor a magyarság műveltségének, ezzel sajátosságának alapjait abban a három tételben fogalmazta meg, miszerint a finnugor nyelv, a török — tágabban keleti — kultúrával való együttélés, valamint az *európai beilleszkedés*, azaz a kereszténység együtt alakított ki nemzetet, s ezek közül bármelyik feladása, megtagadása magyarságunk feladása is lenne. *István király* nagy bölcsessége lehetővé tette, hogy véglegesen európaiakká váljunk, mégpedig úgy, hogy önálló kultúrájú, *szuverén néppé fejlődjünk az új körülmények között*. Bizonyságként sorolhatjuk, hogy a későbbi nagy nyugat-európai áramlatok, mint a *humanizmus*, a *reneszánsz*, a *reformáció*, a *felvilágosodás* a Kárpátok keleti lejtőjéig jutottak, itt épültek az utolsó gótikus templomok. (A hegygerinc túlsó oldalán már az ortodoxia határozta meg az emberek életét.) Az egyház az évszázadok során *nemcsak világnézetet adott, erkölcsöt alakított, de műveltséget, magatartást is formált, gazdaságot, államformát határozott meg*. Az egyházak szerepének efféle megközelítése még számos jelenséget magyaráz. (Erdei Ferenc a falukutatásról szólva úgy tartotta, elég volt egy séta egy faluban, néhány szó a helybeliekkel, és máris tudta, milyen vallású a lakosság többsége.)

A mának ebből a tényből legalább két dolgot tudomásul kell vennie és *önismeretébe* építenie. Mégpedig, hogy ezek a sajátosságok egyegy generáció alatt nem szűnnek meg teljesen, még akkor sem, ha az egyes ember nem tudja, hogy miért dönt éppen úgy mindennapi erkölcsi, sőt közösséget érintő vagy gazdaságot irányító dolgokban. Egy falu termelői szokásaiban, értékesítő módszereiben a hagyományok ma is megtalálhatók és erre forrásként *nemcsak a kollektív emlékezet*, a tárgyak, hanem a helyi egyházi szokások is felhasználhatók.

A nacionalizmus kora *ellenségeskedést* szított a népek között, mérhetetlen kárt téve egy olyan térségben, ahol — nem kis mértékben nagyhatalmak önző politikájának következtében — szétszabdalt nemzetek, megkésett nemzeti kibontakozással, újonnan ébresztett indulatokkal, majd önmaguk korlátait fel nem ismerve *önerejüket emésztik, ahelyett, hogy egymásra utaltságukban Közép-Kelet-Európa adottságaihoz igazodva építenék, javítanák együtt nemzetük sorsát*. Ennek megértése és megérttetése napjaink honismereti munkájának legaktuálisabb feladata, ez ezáltal válhat *politikai és jövőt formáló* erővé.

A honismereti mozgalom nem új, hagyományai azonban viszonylag kevesebbet ölelnek fel, mint amennyit a fogalom jelenthet és amennyire igény is adódott. Egyszerre vállalhatja a közműveltség javítását, építését és a múlt emlékeinek, hagyományainak tiszteletét, emlékhelyeink ápolását. Az emlékhelyek számát tekintve még *megközelítő adatunk* sincs, hiszen erre minden település múltja kínál lehetőséget. Az ecsedi ásatásokból megismerhetjük honfoglalásunk előtti népek, a velünk rokonságban lévők, az itt új hazát alapító és védő későbbi korok küzdelmeit épp úgy, mint ma is álló templomaink révén az elmúlt évszázadok fényeit és árnyait, azaz *önmagunkat, eredményeinket és mulasztásainkat*.

Fel kell térképezni mindazokat a helyeket, amelyek „beszédesek", akár az építészet, akár a nyelvtörténet, a gazdaságtörténet, a társadalmi harcok áldozatait, vértanúinak emlékeit őrzik. Megfogalmazódott — és nem az Akadémia volt erre az egyetlen hely, de itt ebből a szempontból hangsúlyosabban — hogy *nem nyugodhatunk bele egy olyan településrendezésbe, amelyet a határainkon túl élők, de velünk azonos sorsot, történelmi közösséget, nyelvet magukénak valló települések ellen terveznek*, sőt amint a hír érkezett, már meg is kezdtek.

Újra kell gondoni, mit tartson a maga feladatának a honismereti mozgalom. Az eredmények eddigi listáján felfedezhetőek *nemzetiségi tájházak*, népművészeti tevékenységet folytatók, helytörténetet írók, néprajzi, szakmatörténeti vagy épp földrajzi, tájvédelmi, irodalmi emlékeket ápolók munkái, ami azt sugallja, hogy a honismeret mára szinte *az élet minden területén* igyekszik felmutatni az előttünk járó munkásságát, ami így nemcsak a régiek életmódjának feltárását, hanem a *mai életforma alakítását* is jelentheti.

A városvédő és más körök, egyletek egy jelentős része válhat a honismereti mozgalomban is számottevő közösséggé, akiknek egyéni munkája összegződik nemzettudatunk, magyarságunk tudatformáló erejévé.

A Honismereti Akadémia jelmondatául választotta Kölcsey egy gondolatát, miszerint *„Minden nemzet, amely elmúlt kora emlékezetét semmivé teszi, vagy semmivé tenni hagyja, saját nemzeti létét gyilkolja meg."* Ezt az igazságot sokan felismerték már, s szerencsére mind többen felismerik. Népünk ereje annyi, amennyit múltjából, leszűrt bölcsességéből, tanulságaiból merít.

Láczai Magdolna

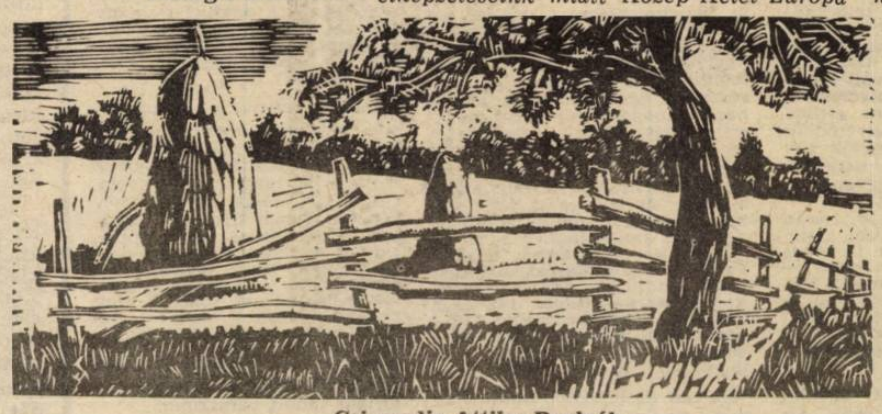

Csizmadia Attila: Boglyák

középső ujjunk hiányzik, netán egész bal kezünk ult, nyugodtan használ- uk jobb kezünket is. Lé- , hogy hegyezzük a fü- et, mert számítógépem int a lényeg a hangon A kitűnő gyümölcsből s, kongó hangnak kell abadulnia. Ez csalhatat- jele a príma dinnyének. ha a kongás helyett tom- uffanásokat hallunk, ez egyáltalán nem jelenti, gyümölcsünk héja ehe- n belsőt rejt. Éppen el- ezőleg. s, ha túljutottunk a ko- ztáson is, s dinnyénk áll- róbát, vegyük elő a bics- Persze eszünkbe ne jus- belemélyeszteni a gyü- csbe. Ez különben is az ó dolga. A bicsak más való. Miután megkeres- a dinnye farkincáját, a nél messük le. Ha le- eni kezd, az igen jó jel. nem levedzik, még jobb. dosan nézzük meg, látha- az inda közepén az a kés színű kis folt, amely íma dinnye csalhatatlan Ha nem látható, az a le- legjobb, mert akkor valószínűbb, hogy gyü- csünk élvezhető lesz. eltéve, ha sima pengéjű el lékeltetjük. Ez a sza- minden körülmények ött betartandó. Kivételt akkor tehetünk, ha az eladó körlékelővel dolgozik. Az viszont biztos, hogy nagyon kell figyelnünk, mikor a kés a dinnyébe csusszan. Ha recseg a dinnye, szívünket a legszebb remények töltheti el. Ha nem, persze akkor is.

De a kóstolásnál aztán résen legyünk! Csak kicsit harapjunk a dinnyébe. Nagyot csak azok haraphatnak, akik nagyot szeretnek harapni. Itt aztán minden eldől. Ha ízlik a dinnye, számítógépen tanácsára hallgassunk, s feltétlenül vegyük meg. Ha nem ízlik? Erre még gondolni is rossz. Persze gépem gondolt erre az esetre is. Ha nem ízlik, akkor ne vegyük meg a dinnyét.

Ha netán valaki túl hosszúnak tartaná a programot, elsőre nem tudta volna megjegyezni, újsággal a kezében nem akar dinnyét vásárolni, nehogy feltűnjön gyakorlatlansága, azok se keseredjenek el! Az én szuperprogramom rájuk is gondolt.

Megkérdeztem gépem, hogyan tudná egyetlen mondatba sűrítve összefoglalni az ő számukra, mi szükséges a príma dinnye kiválasztásához. Okos gépem egyetlen szóval írta ki a megoldást: szerencse.

Csendes Csaba